

Meisjes van Katoen

Daniell Criete

Meisjes van Katoen

ROMAN

IJSBOOM

Dit verhaal is geïnspireerd op ware gebeurtenissen.
Bepaalde voorvallen, locaties en personen werden
doelbewust gecreëerd of aangepast.

ISBN 978 909 037 2051

© 2023 Daniell Crietee

Omslagontwerp IJSBoom Media

Omslagbeeld privéarchief

Druk: De Boekdrukker, Amsterdam

Ga voor de muziek van Meisjes van Katoen
naar Spotify.

Voor Remon en Emy

Je bent nooit klein als je samen groot bent.

Voorwoord

‘Eigenlijk behandelde u haar als een baboe.’

Mijn oma liet de woorden rondgaan in haar hoofd.

Ik was zeventien en zat tegenover haar op mijn vertrouwde plekje aan de eettafel.

Haar reactie op mijn opmerking, toen ze vertelde hoe ze Nettie altijd haar veters liet strikken, wilde ze eerst nog afwenden.

Ik herkende de beweging. Met een sierlijk gebaar schoof ze beide handen van zich af.

‘Meer als een strenge zuster,’ antwoordde ze met ingehouden lach. Zachtjes tikten haar vingers op de plexiglazen plaat boven het dikke wollen kleed waartussen foto’s van haar man lagen. Op de beelden van vroeger had hij met zijn grote pilotenbril en donkere haren iets jongensachtigs.

‘Wie is dat?’ had ik op een goed moment gevraagd.

Mijn opa was net overleden en voor het eerst bladerden we door de zwartwit foto’s die we vonden in zijn werkkamer. Ik wist wanneer ik mijn vragen kon stellen, zorgde voor voldoende ruimte waarin ze niet hoefde te antwoorden. In die afstemming waren onze gesprekken een soort van dans. Ik denk dat ze juist daarom zoveel vertelde, soms zelfs schrok van haar openhartigheid. ‘Nettie was stout geweest,’ zei mijn oma.

Ik had nog nooit eerder gehoord over haar aangenomen zusje. De dochter van de baboe die overleed in haar kraambed. Ze waren bijna even oud, hadden hun jeugd samen doorgebracht en nu werd haar leven samengevat in een paar regels. Nettie was stout geweest. Verliefd geworden op een Jap.

‘U bent niets veranderd.’ Ik wees nog een keer naar de foto waarop zij naast Nettie stond.

Mijn opmerking nam ze - zo ijdel als ze was - voor waarheid. Zoals ze ook geloofde dat mensen haar in alle oprechtheid twintig jaar jonger schatten en van haar kinderen weigerde te horen dat de ander dit wellicht uit beleefdheid deed.

‘Ik ben heel erg bang geweest,’ was het enige wat ze ooit echt zei over de oorlog.

Maar het was genoeg. Ik zag haar. Achter de verhalen die vaak mooier en groter werden gemaakt om de pijn te verhullen.

Het bestaan van Nettie bleef in al die jaren bij me.

Wie was die vrouw? Hoe is haar leven verlopen? Welke keuzes maakte zij? En nog belangrijker: wie was mijn oma ten opzichte van haar? Hoe belangrijk waren zij in elkaars wordingsgeschiedenis en in de gebeurtenissen van hun tijd?

Mijn oma gaf altijd een geromantiseerd beeld van haar verleden. Het waren puzzelstukjes. Kruimels van herinneringen.

Ik zorgde ervoor dat ik ze verzamelde, schreef jarenlang haar verhalen in kleine schriftjes en tekende in alle bescheidenheid haar levensloop op waarbij steeds duidelijker naar voren kwam dat het verhaal van Nettie en mijn oma een verhaal was dat verteld wilde worden.

‘We both reached for heavens
But ours weren’t the same’

Jim Reeves, *When Two Worlds Collide*

1

Nettie

1956

Toen Nettie vanochtend wakker werd, dacht ze dat ze weer in het huis van haar jeugd was. Alsof de afgelopen nacht een brug had gebouwd waarmee ze twintig jaar was overgestoken.

Haar ogen lieten het vroege daglicht binnen - eerst nog als dunne streepjes tussen haar wimpers - en herkennen al snel het huis waarin ze tegenwoordig samen met haar dochter woonde.

Zoals ieder huis had ook dit huis zijn eigen geluiden.

Nettie herkende vooral de stilte.

‘Stilte is een vreemde taal,’ hoorde Nettie vaak toen ze nog een kind was en samen met haar zusje Jette

opgroeide. Het waren de woorden van Moena, zoals ze hun moeder noemden.

Moena fluisterde erbij en dus bleef het hun geheim. Een taal zonder woorden. Met alles wat er niet werd gezegd, konden nog vele gesprekken worden gevoerd. Misschien was dat het wel, woorden werden dingen. Dingen werden herinneringen. Maar in de stilte was alles nog mogelijk.

Nettie luisterde naar het zachte geluid van haar dochters adem door de bamboe gevlochten wanden en ruimde haar slaapplek op. Een matje en een klamboe. De tijd had op deze plek – een afgelegen dorpje tussen Bandoeng en Batavia – zijn eigen ritme.

Ze zou vandaag haar zus nog een laatste keer zien in Tandjong Priok – de grote haven vlakbij Batavia – en de rafelranden uit haar verleden rechte trekken. De zorgen over alles wat mis kon gaan, waren vanochtend verdwenen.

In haar droom hadden ze elkaar omhelsd vlak voordat Jette met haar gezin aan boord ging van *De Zuiderkruis*.

Haar leven had zich afgespeeld in twee verschillende werelden.

Een jeugd waarin ze samen met Jette opgroeide en haar leven als moeder van Kitty en geliefde van Hiroo. Een liefde die bestond in herinneringen en voortleefde na de geboorte van hun dochter.

Nadat Hiroo overleed, had ze haar geboortestad verlaten en een veilige plek gevonden. Ver weg van Bandoeng en herinneringen aan de oorlog. Vervreemd van haar familie. Ze woonde hier alweer tien jaar. Een eenvoudig huis dat ze steeds iets had aangepast. Ze had een klein stukje grond en samen met de andere dorpingen zorgden ze voor eten en elkaar.

Als ze dat wilde, kon ze in haar gedachten tussen beide werelden reizen. Dan was ze weer terug in haar slaapkamer die ze deelde met Jette. Ze voelde hoe de warme en vochtige moessonwind langzaam door het huis kroop na een benauwde nacht waarin ze geen oog dicht had gedaan. Op de tafel stond het ontbijt voor haar klaar. De zachte jasmijnachtige geur van *bubur katjang idjo*. Kinderpap van kleine groene mungbonen. De geur van gesmolten palmsuiker in warme klappermelk was onlosmakelijk verbonden met haar kindertijd.

Nettie had twee foto's uit haar kindertijd. Beide foto's lieten een glimp zien van een onbezorgde jeugd.

Op de eerste foto stond Moena samen met haar en Jette in de tuin. Tussen de bloemen. Dahlia's waarvan haar moeder de bloemen later op diezelfde foto geel en roze had ingekleurd in een wereld die anders zwartwit was gebleven.

De tweede foto was een foto samen met Jette en de leerlingen van haar klas.

4^e Lagere School Grote Lengkong. Foto gemaakt: 1937

Het stond op de achterkant in de uitbundige krulletters die ze kende als het handschrift van Moena.

Op de klassenfoto keek Nettie brutaal naar de camera. Een brede glimlach die de wereld uitdaagde. Nettie had samen met Moena haar kleding uitgezocht. Een witte jurk met een taille boven haar navel. Wanneer ze rondjes draaide, sloeg de stof als een soort klok wijd om haar heen. Ze hoopte dat haar kleding schoon zou blijven en niet tijdens haar jongensachtige avonturen de rode kleur van de straat zou krijgen.

Vlak voordat de foto was gemaakt, speelden de jongens zoals gewoonlijk op het veld en zaten de meisjes aan de kant. Meneer Kors droeg als hoofdmeester een keurig pak van wit linnen en een donkere das. Zijn bril stond laag op zijn neus. Zijn ogen waren knoopsgaten en hielden de leerlingen nauwlettend in de gaten. Een

van de meisjes had een sjaal over zich heen geslagen. Niemand vroeg zich af wat daarvan de reden of het nut was in deze hitte. In plaats daarvan vertelde Nettie over haar weekend en de film die ze zondag had gezien.

Tian kwam naast haar staan. ‘Wat zie je er mooi uit! Je lijkt wel zo’n meisje uit de Hollandse buurt.’

Nettie bloosde en hield beide handen in een plooi van haar rok. Tian was een Javaans-Chinese jongen met ondeugende ogen en samengeperste lippen.

‘Ik bouw je het huis van je dromen,’ beloofde Tian en opende de palm van haar rechterhand. In de lijnen toverde hij een landschap tevoorschijn met rivieren, brede grindpaden en daartussen verscheen voor haar geestes- oog een groot wit huis met bijgebouwen.

‘Waar komt het zwembad?’ vroeg hij.

Nettie wees onder haar duim naar een denkbeeldige plek onder de schaduw van een tamarindeboom.

In een snelle beweging schraapte Tian zijn keel en spuugde op de plek die ze net had aangewezen. ‘Daar heb je jouw zwembad.’ Hij draaide zich om en liep lachend weg.

Het hele moment was zo snel gegaan. Misschien wilde Nettie haar hand wel wegtrekken. Maar Tian had haar niet losgelaten. Ze voelde het slijm uit zijn keel als

een zware klodder wegglijden. Ze had hem achterna willen rennen, willen schoppen, willen schreeuwen. Maar alles tevergeefs. Ze stond verstijfd. Het liefst had ze hem met zijn haren over het rode zand van het plein getrokken. Maar ze bevroor en wilde haar jurk niet vies maken voor de foto. Ze deed niks en verbaasde zichzelf.

Het zwembad op haar hand veranderde in een wilde zee.

2

Jette

1956

Jette werd wakker in de kamer waarin zij samen met haar gezin de afgelopen nacht had doorgebracht. Ze had geen oog dicht gedaan en was bij ieder geluid wakker geschrokken. De zongele gordijnen waren half open waardoor ze een glimp kon opvangen van de straten in het voormalige Batavia. Buiten was er geluid van mensen die zich naar hun werk haastten. Voor hen was het een dag zoals elke andere dag.

Het was duidelijk dat mevrouw Beers haar best had gedaan om hen een comfortabel verblijf te bieden. Zij was een goede vriendin van Moena en woonde vroeger ook in Bandoeng. Jette bewonderde als klein meisje het verzorgde uiterlijk van haar tante, zoals ze haar moeders vriendinnen gewend was te noemen.

De kamer in het huis waar mevrouw Beers tegenwoordig een pension hield, was klein maar netjes. De muren waren wit geverfd en er hingen zelfs wat schilderijen. In het midden van de kamer stond een groot tweepersoonsbed waarin de kinderen lagen. Jette en haar man sliepen in twee losse eenpersoonsbedden. Haar dochters omhelsden elkaar in hun slaap. Lies, haar oudste, werd in hun eerste huwelijksjaar geboren. Jula volgde in 1948 en Judy kwam twee jaar later. De jongste was tegen de buik van Jula gekropen. Lies lag op haar zij en had een arm om haar jongere zusjes heen geslagen.

Jette draaide zich om en keek naar haar man die nog diep in slaap was. Hij leek ouder zoals hij daar lag. De diepe plooi rondom zijn mondhoeken verraadde een bezorgd karakter. Jette wreef de slaap uit haar ogen. Langzaam rekte ze haar lichaam uit. Een zucht ontsnapte aan haar lippen. Haar voeten schuifelden naar het raam en probeerden het kraken van de houten vloer te ontwijken. Ze keek naar buiten en ademde de geur van de stad. Een mengeling van het parfum van bloemen die in de parkachtige voortuin groeiden, het dampende voedsel dat op straat werd verkocht, en het zweet van de mensen die zich in de drukke stad bewogen.

Gisteren in de trein had ze ook uit het raam gestaard. Naar uitgestrekte vlaktes waarin rijstvelden vloeiende lijnen hadden getrokken, een beetje als een ouderwets knikkerspel waarbij een knikker in een paar bewegingen naar beneden rolt.

Zelfs het landschap was hier niet onschuldig, dacht ze toen bij zichzelf. De knikkerbaan waarmee zij en Nettie hadden gespeeld was net als de rijstvelden een eindeloze reeks van speelse bochten en kronkels die voor altijd in haar herinnering zou blijven. Maar net als haar jeugd was verdwenen, zou deze reis ook ergens eindigen. Jette wist dat haar toekomst zich nu elders bevond, ver weg van de vertrouwde omgeving waar ze was opgegroeid.

De zon die langzaam was weggezakt op de velden, zette het landschap in een zacht licht met schaduwen die als stroompjes door de velden heen slingerden. Planten wuifden rustig heen en weer in de bries en leken te fluisteren. Jette voelde een diep respect voor de schoonheid van dit landschap, en tegelijkertijd een verlangen om er deel van uit te blijven maken.

Haar geboortegrond leek haar te zeggen dat ze zich niet moest laten ontmoedigen door de onzekerheid van wat komen ging, maar moest blijven vertrouwen op haar

eigen kracht en veerkracht. Zoals de planten die door
weer en wind blijven staan en groeien, zou ook zij ooit
weer in het zonlicht staan.